

A hazai változósok és az AAVSO közötti személyes kapcsolatok igen messzire nyúlnak. Janet Akyüz Mattei-vel, az AAVSO török születésű - és mindmáig török állampolgár - igazgatónöjével a magyar amatőrök közül első alkalommal Szentmártoni Béla, az AAK vezetője találkozott az 1975-ben Budapesten megrendezett többszörös periódusú változócsillagokkal foglalkozó IAU kollokvium alkalmából.

75 éves az AAVSO

Az AAK észlelők figyelmét az Albireo Változók Világa című melléklete hívta fel az AAVSO-ra. Itt kerültek ismertetésre az AAVSO-hoz történő adatküldés szabályai is. Akkoriban az AAK polgári dátum és csillagképek szerinti csoportosításban gyűjtötte az észleléseket. Voltaképpen 1975-ben kezdődött az AAVSO magyar észlelőket támogató szponzor programja is.

Az idei AAVSO találkozó tiszteletére egyszerre több kiadvány jelent meg. Some Stars, Some Music címmel Clinton B. Ford visszaemlékezései láttak napvilágot (igen szép kiállításban). Az AAVSO Humor című füzetet Dorrit Hoffleit és Danie Overbeek állította össze, a Meteor 1983/13. számához hasonlóan vidám tartalommal, változós karikatúrákkal... Szintén a találkozóra készült el az AAVSO Journal legfrissebb száma, melyben az 1984/85-ös AAVSO év észlelőlistája is megtalálható. 474 észlelő 233.753 adatot küldött be, mi magyarok kissé visszestünk ezen a listán. Az USA, Franciaország és Dél-Afrika után 18 észlelőnk 9.956 megfigyelése a negyedik helyhez volt elegendő a nem hivatalos rangsorban.

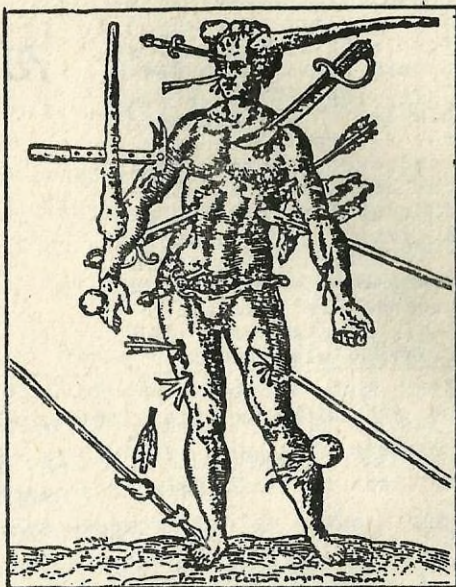
Egy további kiadványban nagyszabású összesítés jelent meg az AAVSO-hoz 1911-1986 között beérkezett észlelésekről. A feldolgozás megfigyelőnkénti lebontásban sorolja fel a fenti időszak "darabszámait", tehát mindenki megtudhatja, hogy az év elejéig összesen hány észlelést küldött az AAVSO-nak. A telefonkönyvnek is beillő négyhasábos listán több mint négyezer nevet találunk. Az öt és félmilliós anyagban 180 magyar észlelő 94.239 észlelése is benne foglaltatik.

Azzal a komoly szándékkal látogattam meg amerikai kollégáinkat, hogy ha török, ha szakad, kipróbálok egy-két "álomtávcsövet". Az első napokban nem úgy tűnt, hogy tervem valóra válthatom. Hiába vártam több tucat - nem is akármilyen - amatőr óriástávcső a springfieldi távcsőkészítők Stellafane találkozóján, a rendezvény mindkét, észlelésre szánt éjszakáján eső kopogtatta a műszereket védő fóliákat.

Az 1985-ös Stellafane táboron mintegy kétezeren figyelték meg vizuálisan a Halley üstököst - augusztus közepén! Utólag tudtam meg, hogy 1986-ban volt az utóbbi száz év legcsapadékosabb augusztusa New England-ben.

Ahogy az már lenni szokott, a tábort elhagyva azonnal kiderült az ég. Ezúttal azonban nem vesztettem semmit, mivel a következő két derült éjszakát már egy kiváló, 32 cm-es f/6-os Cave tükrű Newton reflektorral tölthettem, Keith Danskin (Amherst, New Hampshire) magáncsillagvizsgálójában. A távcső egy 4x4 méteres letolható tetejű faházikóban kapott helyet. Igazán kényelmes volt vele észlelni, hiszen a falak a kellemetlen szélről védtek, de nem kellett a kupola forgatásával az időt vesztegetni, mint a "kupolás" csillagdákban.

Az augusztus 4/5-i éjszakán kiváló ég mellett dolgozhattunk, különösebb nehézség nélkül elérhető volt a 16 magnitúdó, sőt az RZ Sge térképén lévő 163-as csillag is "vígán jött". Ugyanilyen szemet gyönyörködtető volt a CH UMA minimumbeli pozitív

"All I did was to try my new 1,000,000 candle power flash at a Stellafane observing session."

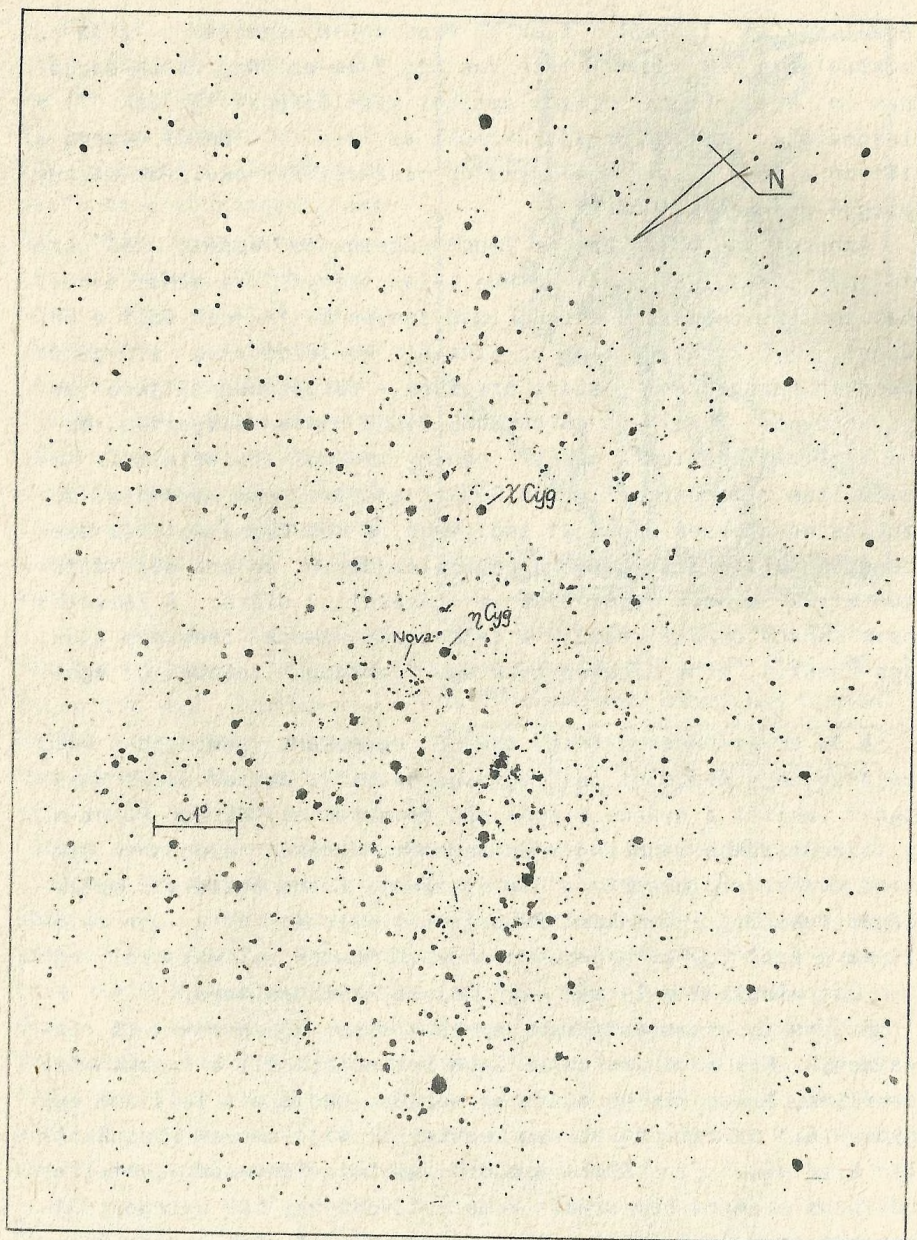
"Csak ki akartam próbálni az új 1.000.000 kandelés zseblámpámat a Stellafane észlelőtáborban..."

észlelése is 142-nél. Ezek az eredmények nemcsak a 32 cm-es tükörátmérőnek, hanem a Tele Vue cég 9 mm-es Nagler okulárjának is köszönhetők. (Ezen optikai kiválóságnak 82 fok (!) a látómezeje, és 200 Dollár körüli az ára...) Ehhez képest az itthon eléggé respektált Zeiss orthoszkopikus okulárok bizony eléggé gyengének tűnnek.

Amherst ege hazai amatőr lehetőségeinkhez képest első osztályú. Egyedül a közeli Nashua város fényei zavarnak a déli horizonton. Augusztus elején igen fényes maximumban volt a khi Cygni, így kihasználtam az alkalmat és lefotóztam a Cygnust Danskin hordozható - persze óragépes - tengelykeresztjének segítségével. 24 DIN-es AGFACHROME 200RS diára dolgoztam, és - ha már felszereltem a gépet - néhány további felvételt is készíttettem a Tejútról Fidrich Róbert amatőrtársam számára, vizuális nővakereső munkáját segítendő. A khi Cygni fotóval szerencsém volt, mert később a nevezetes mirán és sok más változón kívül a Nova Cygni 1986 is rákerült a diára. A felvétel csak néhány órával készült a felfedező, Wakuda fényképe után. Úgy látszik, néha érdemes csak úgy "vaktában" fotózni az eget.

A 32 cm-es Danskin-féle távcső egyébként nemrégiben két, valóban nagy észlelőt is "megdolgoztatott"; Walter Scott Houston-t (akiről a nyáron kisbolygót neveztek el) és Bob Evans-t, a tizenötshörös szupernóva felfedezőit. Danskin elmondása szerint Evans "végiglétrázta" az éjszakát. Evans észlelési sebességét tekintve - óránként 90 galaxist vizsgált át - igen találó ez a szó! Egy kétméteres csőhosszú Newton reflektorral bőven jut alkalmom a létrán való fel-le szaladgálásra...

A Danskin obszervatórium persze kisebb műszerekkel is rendelkezik. Egy másik 20 cm-es Cave reflektor áll a Danskin-ház erkélyén, a még kisebb műszerek sorában pedig ott találunk egy gyönyörű 3 és fél hüvelykes Questar-t, a távcsövek koronázatlan királyát. Ez utóbbi azonban egy határfényesség-centrikus változós számára nem számít komoly távcsőnek, bár kategóriájában kétségkívül kiválót nyújt. Kezemben volt még egy 7x50-es, kimondottan csillagászati célokra készült Nikon binokulár is, de az sem nyújtott többet ütött-kopott Zeiss 10x50-esemnél.

A gamma-éta Cygni vidéke 1986. augusztus 4/5-én. A fotó Agfa-chrome 200 RS diára készült 1,8/50-es objektívvel, 10 perces expozícióval. A khi Cyg $3^m,8$ körüli maximumban volt, a Nova Cygni 1986 is jól azonosítható.

A Van Vleck Obszervatóriumba John Griesé kalauzolt el. A csillagda Connecticut fővárosától, Hartford-tól nem messze fekszik, így az ottani ég nem éppen első osztályú. Az intézmény gyönyörű, 50 cm-es f/15-ös Clark refraktorával már kisebb szerencsével jártam, "hála" a rossz időjárásnak. Ilyen hosszú csövű refraktorral dolgozni nem éppen leányálom, még akkor sem, ha a mi Szabadság-hegyi 60 cm-es távcsövünkhöz hasonlóan, mozgó padló könnyíti a megfigyelő szemének és a távcső okulárjának egy szintre hozását, magyarul az észlelést. A Van Vleck kupola mozgó padlója 4-5 méteres szintkülönbséget tud áthidalni. Még a mozgó padló segítségével is nehézkes volt egy-egy objektumot beállítani.

Augusztus 12-e estéjén sajnos csak a Marsot és a Jupitert tudtuk "megtekinteni", észlelésnek azért sem mondanám, mivel a két bolygót fátyolfelhőn keresztül láttuk. A változók közül az SS Cygni még éppen látszott a szintén felhő takarta vidéken. Ezt a szép távcsövet persze nemesebb célokra is használják. Az egyre gyarapodó fényszennyezéshez alkalmazkodva újabban paralaxis felvételeket készítenek vele.

A Stamford Obszervatóriumba szintén John Griesé révén juttam el. Magyar szemmel nézve ez valami egészen különleges intézmény. Fő feladata a népszerűsítés (az elmúlt télen volt is ennek gyakorlására lehetőség, a Halley-üstökös kapcsán), ennek ellenére mégis az észlelőmunkára kerül a nagyobb hangsúly. Itt működik ugyanis Charles Scovil, aki Clinton Forddal közösen tartja kezében az AAVSO térképek sorsát. Az új programcsillagok, a nóvák térképei az obszervatórium 55 cm-es Makszutow-Cassegrain távcsövével készült felvételek alapján készülnek. Ezt a különleges fotografikus-vizuális távcsövet amatőrök készítették, huszonöt évvel ezelőtt. Fotografikus üzemmódban f/3,7-es fényerővel Makszutow teleszkópként üzemel, 5x7 hüvelykes fotólemezre 3,5x5 fokos égterületet lehet vele fényképezni.

Cassegrain üzemmódban a fényerő f/15-ös és 80-1000-szeres nagyításhatárok között lehet vele észlelni. Alig hiszem, hogy létezik ennél kényelmesebb távcső vizuális változós munkára. Villás-parallaktikus szerelésű, ami eleve azt jelenti, hogy az

észlelőszint feletti magassága nem változik olyan széles határok között, mint a hagyományos német szerelésnél. A távcső egy, a kupolában bárhová elgurítható irányítópultról egy joystick-kal állítható az égbolt kívánt részére. Egy csillag beállítása - gyakorlattól függően - egy percen belül megtörténhet. Az osztott körök kontroll tárcsái a több ezer észlelőtérképet rejtő "észlelőasztal" mellett olvashatók le.

Egy fél éjszakát észleltem itt át Peter Collins-szal, John Griesé-vel és Charles Scovil-lal. Collins, a háromszoros nóva-felfedező természetesen azzal kezdte az éjszakát, hogy 7x50-es binokulárjával átböngészte a Tejutat. Mint eddig oly sok éjszakán, most is sikertelenül kutatott nóva után. Nem mértem az időt, de fél óra alatt biztosan végzett ezzel a nem csekély tapasztalatot kívánó munkával.

"Nem a meleg hónapok jelentik az igazi megpróbáltatást" - jegyezte meg később -, "hanem a téliek, különösen a január. Ekkor koraeste még át tudom nézni a nyári Tejutat, éjfélkor az éppen delelő téli Tejutat, hajnalban pedig ismét a nyári Tejúttal kell foglalkoznom. Januárban nincs egy nyugodt éjszakám!" Továbbá megtudtam, hogy tervezi a Sagittarius egy kis részletének szisztematikus vizuális "örjáratát", 12, vagy 13 magnitúdós határig. Az ötlet nem rossz, hiszen a Sagittarius az égbolt változókkal bőven ellátott területe (négyezernél is több van itt belőlük!) és a nóvakkal is ez a helyzet.

Tizennégy "inner sanctum" észlelést végeztem a nagy távcsővel. Először tapasztaltam Michael Verdenet problémáját: a távcsőben a térképek határfényességénél halványabb csillagokat is láttam, ami némileg nehezítette a fénybecslést... Szép számmal észleltem olyan törpe nóvákat, amelyekről még csak térkép sincs Magyarországon (V503 Cyg, V516 Cyg és társaik...), első ízben láttam a híres SS 433-at (14,8 magnitúdónál) és először végeztem pozitív észlelést az IP Peg-ről. A sok végignézett törpe nóva közül - meglepő - egy sem volt maximumban.

Az igazi élmény persze mind Keith Danskin-nél, mind a Stamford Obszervatóriumban az volt, hogy láthattam, az amerikai amatőrök is ugyanolyan "stílusban" váltooznak, mint mi. Hasonlóképpen közvetlen becsléssel dolgoznak és persze ugyanúgy tévedhetnek is...

Remélem sikerült bemutatnom valamit a mienknél sokkal jobb lehetőségekkel rendelkező amerikai amatőrök munkájából. Hogy mindezt tapasztalhattam, azért mindenekelőtt köszönetet mondok Szász Máriának, Szeidl Bélának és vendéglátóimnak: John Griese-nek, Keith és Sylvia Danskin-nek, Janet és Mike Mattei-nek, valamint Clinton Ford-nak.

MIZSER ATTILA

Veszprém, 1986. október 25.

DMH-MMTÉH-PVH találkozó

Lapunkban már értesítettük az olvasókat a meteor- és a változóészlelők közös találkozójáról.

Október 25-én 42-en voltak jelen a veszprémi Dimitrov Művelődési Központ kistermében, jórészt észlelő amatőrök. A bőséges program miatt igen pergő volt a nap műsora, de így is délután 5 óra után fejeződött be az első meteoros-változós közös találkozó.

Az első három órában a következő témában hallhattak beszámolókat a megjelentek: MMTÉH nyár '86 (Tepliczky István), Meteorfényképezési tapasztalatok (Berkó Ernő), Takarékos meteorfényképezés (Sári Gyula), Angliai útbeszámoló (Süle Gábor), Meteoros konferencia Belgiumban (Horváth Ferenc).

Az ebédszünet után a PVH előadói léptek színpadra, és a következő témákról szóltak: a PVH első észlelőtábor (Zalezsák Tamás), A PVH rovat reformja (Kovács István), Látogatóban az AFOEV vezetőinél (Kovács István), Amerikai amatőrök (Mizser Attila), Meteoros-változós hírek (Tepliczky-Mizser).

A szüken vett meteoros és változós diákon kívül láthattuk Farkas Ernő és Szeiber Károly felvételeit, melyek részben az elmúlt nyári amatőrcsillagászati eseményeit, részben égi jelenségeket, pl. az október 17-i holdfogyatkozást örökítették meg.

Külön öröm, hogy találkozóinkat több asztrofotózásra specializált amatőr is felkereste, reméljük, mindkét nagy témakör hasznát húz az esetleges jövőbeli együttműködésből.

MIZSER ATTILA